

‘Nederland denkt mee’ over ons land

Een online groepsdiscussie over Nederland vandaag en in de toekomst

12 juni 2020

PM 28770

Nederland denkt mee Community

Inhoudsopgave

Inleiding

Slide 2 t/m 5

Conclusies en aanbevelingen

Slide 6, 7

Hoe staat het momenteel met ons land?

Slide 8 t/m 11

Gevolgen van de coronacrisis voor Nederland

Slide 12 t/m 14

Op weg naar een ideaal Nederland

Slide 15, 16

Beoordeling toekomstscenario's

Slide 17 t/m 22

Bijlagen

Slide 23 t/m 39

Achtergrond

- In het kader van het Continu Onderzoek Burgerperspectieven (COB) organiseert het SCP elk kwartaal een enquête die wordt aangevuld met inzichten uit kwalitatief onderzoek. Hierdoor kunnen mensen in hun eigen woorden toelichting geven. Daarnaast diept het SCP steeds een specifiek thema uit.
- Dit kwartaal (kwartaal 2, 2020) staat het thema ‘Wat kan er (nog) beter in Nederland’ centraal en wil het SCP burgers horen over hun visie op de toekomst van Nederland in het algemeen en op een aantal deelterreinen.
- Om na te gaan of online community onderzoek bij kan dragen aan het COB is deze pilot met de Nederland denkt mee community* opgestart. Doel van dit onderzoek is: inzichten verzamelen over hoe Nederlanders vinden dat het nu met Nederland gaat, waarom zij dat vinden en welke wensen zij hebben voor de toekomst.

Meer informatie over de onderzoeksopzet en de Nederland denkt mee community is opgenomen in bijlage 5 en 6.

Onderzoeksdoelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is inzichten verkrijgen op de volgende gebieden:

- Hoe vinden Nederlanders dat het nu met Nederland gaat?
- Wat vinden Nederlanders de belangrijke thema's voor de toekomst en welke stappen moeten er volgens hen gezet worden?
- Welk toekomstscenario spreekt Nederlanders het meeste aan en waarom?

Op de volgende slide zijn de exacte vraagstellingen en looptijden van het onderzoek weergegeven.

Onderzoeksopzet

Schematisch overzicht van communityonderzoek

De volgende vragen zijn per activiteit gesteld:

Activiteit 1: poll + forumdiscussie (meting 1)

- Hoe gaat het nu volgens jou met Nederland?

Activiteit 2: forumdiscussie

1. Verwacht je langdurige gevolgen van de coronacrisis voor je eigen leven (qua gezondheid, financieel, manier van leven of anderszins)?
2. Welke gevolgen verwacht je voor de economie in Nederland, voor de werkgelegenheid, de inkomens?
3. Welke gevolgen verwacht je voor hoe we in Nederland met elkaar omgaan?

Activiteit 3: vragenlijsten

- In deze vragenlijsten werden vier toekomstscenario's aan deelnemers voorgelegd. Deelnemers beoordeelden elk scenario apart en gaven hun voorkeur aan.

- De volgende vier toekomstscenario's zijn voorgelegd:

1. *De prestatie maatschappij*
2. *Een samenleving met gevoel voor gemeenschapszin*
3. *Het internationale en nationale gemeenschappelijk welzijn*
4. *De besloten, veilige en leefbare samenleving*

Activiteit 4: forumdiscussie

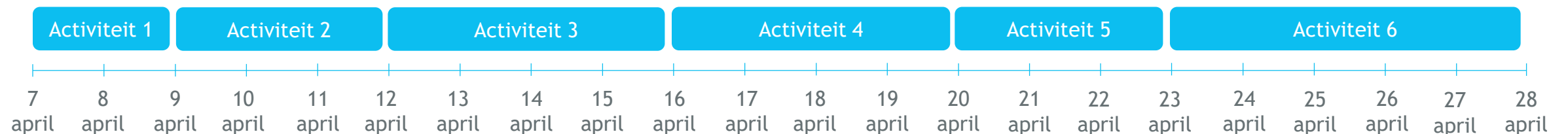
- Kun je in een paar zinnen het belangrijkste van jouw ideaal of droom voor Nederland over 15 jaar opschrijven?

Activiteit 5: forumdiscussie

- Wat zou volgens jou een belangrijkste eerste stap zijn richting jouw gewenste toekomst?

Activiteit 6: poll + forumdiscussie (meting 2)

- Hoe gaat het nu volgens jou met Nederland?

Conclusies

Conclusies

Corona effect op beleving ‘hoe het gaat’. Men wil samen werken aan toekomst.

Oordeel over hoe het met Nederland gaat, lijkt grotendeels samen te hangen met de beleving van de coronacrisis

- Hoewel de meningen over hoe het met ons land gaat uiteenlopen, reageren de meeste deelnemers **gematigd**. Er is **onzekerheid door de coronacrisis**, maar ook hoop dat ‘we’ hier goed uit zullen komen.
- De **status van de coronacrisis** en de (verwachte) gevolgen hiervan hebben grote invloed op hoe men vindt dat het met Nederland gaat.
  - Op persoonlijk vlak verwacht men **beperkte vrijheid, gezondheidsrisico en financiële gevolgen**.
  - Veel deelnemers vrezen voor de economie. Zij verwachten dat de **gevolgen groot** zullen zijn, zoals **daling in koopkracht, faillissementen en stijging van prijzen**.
  - Op maatschappelijk vlak verwachten sommigen positieve (**saamhorigheid**), maar anderen negatieve effecten (**ongezien leed, afstand, individualisme**) van de coronacrisis.
- Gedurende de maand april lijkt de **angst** voor het virus enigszins

te zijn **afgenomen**; men heeft er **vertrouwen** in dat we het virus kunnen aanpakken aangezien de cijfers verbeteren.

Deelnemers hebben veel idealen voor de toekomst, ‘samen’ is daarbij voor een grote groep belangrijk

- Voor de toekomst hebben deelnemers veel idealen, welke in te delen zijn in de thema’s **economie, maatschappij, politiek en klimaat**.
- Om deze idealen te bereiken benadrukken deelnemers dat we **samen stappen moeten zetten**, waarbij zowel de overheid als burgers onderling moeten samenwerken.
- Voor wat betreft de toekomstscenario’s voor Nederland gaat de voorkeur van de grootste groep deelnemers naar het scenario ‘**Het internationale en nationale gemeenschappelijk welzijn.**’
  - Deze groep ziet **liever een internationale aanpak** dan een lokale. Zij vinden het positief dat men in dit scenario **samen verantwoordelijk** is en er veel aandacht is voor het belang van ons **welzijn**. Ook vindt men de toon van de tekst prettig, aangezien deze **optimistisch** is.

Resultaten

Hoe gaat het met Nederland?

De meningen zijn verdeeld, maar gematigd

- Over het antwoord op de vraag ‘hoe het momenteel in Nederland gaat’* zijn de meningen begin april (7 tot 9 april) verdeeld. Enerzijds is er een grote groep deelnemers die vindt dat het (iets) de verkeerde kant op gaat. Anderzijds is er ook een grote groep die van mening is dat het (iets) de goede kant op gaat. Een kleine groep twijfelt. Zij weten - gezien de onzekere tijden rondom het coronavirus - niet zo goed welke kant het op gaat.
- Wanneer deelnemers twee weken later, nadat de coronacrisis wat langer speelt, deze vraag nogmaals gesteld wordt zijn de meningen nog steeds verdeeld. Van een grote groep is de mening onveranderd. Een kleine groep deelnemers is echter wel van mening veranderd.
  - Een deel van hen ziet het negatiever in. De meest genoemde reden hiervoor is dat men zich minder aan de coronaregels lijkt te houden.
  - Er is ook een deel dat nu juist wat meer hoop heeft. Dit aangezien de cijfers (rondom de coronacrisis) lijken te verbeteren.

Op de volgende twee slides zijn de argumenten waarom het goed of juist minder goed gaat met Nederland weergegeven.

* De vraag ‘Hoe gaat het volgens jou met Nederland?’ is twee keer voorgelegd in Nederland denkt mee, namelijk op 7 april 2020 en op 23 april 2020. 76 deelnemers beantwoordden deze vraag twee keer. De overige 65 deelnemers beantwoordden de vraag slechts één keer.

“Ik ben iets positiever geworden. Dat komt omdat het aantal besmettingen minder snel toeneemt. Maar ik ben teleurgesteld en maak me zorgen over het feit dat steeds minder mensen zich aan de opgelegde en regels lijken te houden. Dat vind ik gevaarlijk, ondoordacht, egoïstisch en respectloos.”

“Ik ben negatiever geworden. Ik merk dat mensen steeds meer lak aan de corona-regels hebben. De onduidelijkheid en ontevredenheid stijgt. De saamhorigheid is er nog wel, maar brokkelt af en de economische problemen stijgen.”

“Het gaat iets de goede kant op. We weten steeds beter het virus te verslaan en we gaan weer denken aan het land opstarten. Ik geloof dat we er wel goed uit komen. Er is geloof ik nog steeds saamhorigheid.”

Het gaat de goede kant op omdat...

Coronacijfers laten daling zien en crisis brengt ook wat voordelen

Veel deelnemers zijn hoopvol. Veel van hen verwachten vooruitgang in de toekomst. Deelnemers benoemen verschillende redenen die volgens hen laten zien waarom het de goede kant uit gaat met Nederland. Hieronder zijn de meest genoemde redenen weergegeven.

Coronacrisis; de cijfers laten verbetering zien^{1,2}

Velen benadrukken het feit dat veel Nederlanders de maatregelen goed opvolgen. Gevolg daarvan is dat het steeds beter gaat met de cijfers rondom het coronavirus. Dit geeft vertrouwen dat ‘we’ de goede kant op gaan.

Een pas op de plaats door het coronavirus^{1,2}

Waar meerdere deelnemers vóór de coronacrisis een druk en gejaagd gevoel hadden, hebben velen nu rust gevonden doordat er minder verplichtingen zijn.

De coronacrisis zorgt voor saamhorigheid¹

Meerderen benadrukken het gevoel van saamhorigheid dat zij sinds de coronacrisis om zich heen ervaren.

Nederland innovatief met moeilijke vraagstukken¹

Ook in een tijd van crisis leeft het gevoel dat Nederland zich ontwikkelt en het voortouw nemen op het gebied van milieu, Europa, etc.

Maatregelen worden al enigszins afgebouwd²

De regering heeft de eerste afbouw van maatregelen aangekondigd. Zo gaan de scholen weer open. Dit geeft deelnemers hoop voor de toekomst.

Positieve gevolgen klimaat²

Een kleine groep benadrukt het voordelig effect van de coronamaatregelen op het klimaat, bijvoorbeeld minder uitstoot door minder auto's op de weg.

¹ Dit argument werd genoemd op het moment dat deelnemers de eerste keer antwoord gaven op de vraag ‘Hoe gaat het volgens jou met Nederland?’.

² Dit argument werd genoemd op het moment dat deelnemers de tweede keer antwoord gaven op de vraag ‘Hoe gaat het volgens jou met Nederland?’.

Het gaat de verkeerde kant op omdat...

Achteruitgang van de economie en negatieve effecten op de maatschappij

De meest genoemde argumenten waarom het met Nederland de verkeerde kant op gaat, zijn:

Grote schade door coronacrisis, vooral economisch^{1,2}

Volgens meerderen zal de coronacrisis grote impact hebben op de economie. Ook zal economie hier volgens hen niet gemakkelijk van herstellen.

Veel geld naar de EU, niet naar eigen land¹

Volgens meerdere deelnemers gaat er (te) veel geld naar andere landen (in de Europese Unie), waardoor er te weinig overblijft om zaken in Nederland op orde te stellen.

Verharding van de samenleving¹

Waar de een aangeeft meer saamhorigheid te ervaren, spreken anderen juist van verharding van de samenleving omdat zij minder respect en juist meer agressie ervaren in de omgeving, zowel tijdens de coronacrisis als daarvoor.

Stijging van de huizenprijzen¹

Los van corona, zien meerdere deelnemers de stijging van de huizenprijzen als een steeds groter wordend probleem.

Achteruitgang kwaliteit van onderwijs¹

Ook de kwaliteit van het onderwijs is in het algemeen een punt dat door veel deelnemers wordt aangemerkt als groter wordend probleem voor Nederland.

De staat van de zorg verslechterd¹

De coronacrisis laat volgens meerdere deelnemers zien dat de kwaliteit van de zorg in ons land langzaam achteruit ging doordat de capaciteit van de zorg te laag bleek.

Mensen houden zich minder aan de coronaregels²

Een specifieke groep verwacht dat het slechter gaat met Nederland dan twee weken geleden, omdat men zich minder goed aan de maatregelen houdt.

Tegengestelde berichtgeving in de media²

Een groep deelnemers twijfelt aan de betrouwbaarheid van de berichtgeving omdat deze tegenstrijdige informatie over het virus kunnen geven.

¹ Dit argument werd genoemd op het moment dat deelnemers de eerste keer antwoord gaven op de vraag 'Hoe gaat het volgens jou met Nederland?'.

² Dit argument werd genoemd op het moment dat deelnemers de tweede keer antwoord gaven op de vraag 'Hoe gaat het volgens jou met Nederland?'.

Verwachte gevolgen coronacrisis voor Nederland

Persoonlijk: beperkte vrijheid, onzekerheid en financiële gevolgen

Veel deelnemers vinden het lastig in te schatten wat de gevolgen van de coronacrisis voor henzelf zullen zijn. Sommigen verwachten directe effecten van de coronacrisis, waar anderen juist verwachten dat ze er niet direct iets van gaan merken.

Deelnemers verwachten dat de coronacrisis op persoonlijk vlak de volgende gevolgen zal hebben*:

- 👍 **Minder druk.** Doordat alles op een laag pitje staat en men dus minder verplichtingen heeft ervaren veel deelnemers minder druk.
- 👉 **Zekerheden inbouwen.** Meerdere deelnemers zoeken zekerheid door bijvoorbeeld (extra) te sparen.
- 🚫 **Beperkt in mogelijkheden/vrijheid.** Men verwacht dat de maatregelen nog lang duren en verwacht daarom nog lange tijd minder mogelijkheden en vrijheden te hebben. Minder reizen, geen horecabezoek, minder sociale contacten etc.
- 🚫 **Onzekerheid.** Ondanks dat veel deelnemers niet zo bang zijn voor de gevolgen van het virus voor hun eigen gezondheid, vinden meerdere van hen de onzekerheid die gepaard gaat met het virus vervelend. Een minderheid ervaart veel angst voor de gezondheid door het coronavirus.
- 🚫 **Minder bestedingsruimte.** Veel deelnemers houden er rekening mee in de toekomst minder te besteden te hebben (door verwachte economische crisis). Meerdere van hen proberen daarom zuiniger te leven.
- 🚫 **Financiële onzekerheid.** Hoewel het bij velen nog goed gaat voor wat betreft de inkomsten vragen velen zich wel af hoe lang dit op lange termijn zo blijft. Blijft het bedrijf nog lopen of blijven de uren behouden?
- 🚫 **Sociale isolatie.** Maatregelen betekenen voor een groep ook geliefden (helemaal) niet zien (omdat deze bijv. in het buitenland wonen).

“Ik verwacht dat er voor mij persoonlijk niet veel zal veranderen. Je zal het uiteindelijk altijd merken. Lange tijd geen loonsverhoging en zo maar verder heb ik wel baanzekerheid.”

“Ik verwacht dat de sociale contacten, het sporten, uiteten gaan of gezellig ergens een drankje doen voorlopig niet mag.”

“Ik verwacht dat veel bedrijven of ZZP'ers toch wel in de problemen komen, al naar gelang ook hoelang het duurt eer er weer voorzichtig bedrijven open mogen gaan natuurlijk. Waarschijnlijk gaan de prijzen hier en daar wel weer omhoog daardoor.”

* Deelnemers werd de volgende vraag gesteld: ‘Verwacht je langdurige gevolgen je voor je eigen leven (qua gezondheid, financieel, manier van leven of anderszins)?’

Verwachte gevolgen coronacrisis voor Nederland

Economisch: daling in koopkracht, faillissementen en stijging van prijzen

Vrijwel alle deelnemers verwachten dat het door de coronacrisis slechter zal gaan met de economie. Waar een deel verwacht dat de economie harde klappen gaat krijgen waarvan zij lang zal moeten herstellen, verwachten anderen dat het herstel snel zal gaan. Dit laatste verwacht men omdat de veroorzaker van de crisis, het virus, op termijn gecontroleerd kan worden, waarna er gewerkt kan worden aan herstel.

Deelnemers verwachten de volgende gevolgen van de coronacrisis op economisch vlak*:

- **Innovatie en creativiteit.** Men verwacht dat de coronacrisis Nederlanders zal uitdagen inventief om te gaan met de veranderingen, waardoor er nieuwe initiatieven ontstaan.
- **Kleine groep verdient beter door crisis.** Deelnemers verwachten dat er een kleine groep bedrijven is die meer omzet zal maken.
- **Toename in bestellingen.** Een groep verwacht meer online bestellingen door de coronacrisis.
- **Daling in koopkracht.** Men verwacht dat de koopkracht van veel Nederlandse huishoudens zal dalen, bijvoorbeeld door de stijging van prijzen en verminderde werkgelegenheid.
- **Faillissementen.** Vooral ZZP'ers, uitzendkrachten, lokale en kleine bedrijven krijgen volgens velen moeilijk.
- **Stijging van de prijzen.** Men verwacht dat de prijzen van producten en diensten zullen stijgen, doordat het door een slechtere economie ook minder gaat met bedrijven.
- **Minder werkgelegenheid.** Hierdoor verwacht men ook dat de werkloosheid toeneemt.
- **Salaris.** Men verwacht voorlopig geen salarisverhoging, omdat het volgens hen slecht gaat met veel bedrijven.
- **Verhoging belastingen.** Een groep deelnemers verwacht in de toekomst veel te moeten betalen aan belastingen, omdat er nu kostbare maatregelen getroffen worden.

“De economie zal langzaam opkrabbelen als de crisis voorbij is, wel zal denk ik producten en diensten duurder worden omdat bedrijven geld hebben misgelopen ten tijde van de crisis.”

“Vooruitlopend op de - waarschijnlijk in een voor ons ongekende omvangkomende recessie, verwacht ik beëindiging van vele arbeids-overeenkomsten.”

“Sectoren binnen de online wereld (food, bezorging) zullen een boost krijgen.”

* Deelnemers werd de volgende vraag gesteld: ‘Welke gevolgen verwacht je voor de economie in Nederland, voor de werkgelegenheid, de inkomens?’

Verwachte gevolgen coronacrisis

Maatschappelijk: saamhorigheid, maar ook afstand

Ook op maatschappelijk gebied verwachten deelnemers dat het effect van het coronavirus nog lang merkbaar zal blijven. Versoepeling van de maatregelen zal volgens hen heel geleidelijk moeten gebeuren, maar ook naast de maatregelen heeft het coronavirus volgens hen zijn weerslag op de maatschappij.

Op maatschappelijk vlak verwachten deelnemers de volgende gevolgen*:

- 👍 **Tijdelijk meer saamhorigheid en solidariteit.** Veel deelnemers zagen een toename van solidariteit in de eerste weken, maar verwachten dat dit snel af zal nemen.
- 👍 **Vaker thuiswerken en minder reizen.** Meerdere deelnemers verwachten dat men ook in de toekomst vaker thuis zal werken en minder onnodig zal reizen.
- 👉 **Voorzichtigheid.** Een deel verwacht dat de voorzichtigheid in de omgang met anderen aan zal houden, ook op langere termijn en na de coronacrisis.
- 👉 **Nieuwe vorm van samenleven (1,5meter).** Velen verwachten dat er permanent wat zal veranderen in de manier waarop we met elkaar omgaan.
- 👎 **Meer ongezien leed.** Een kleine groep verwacht dat er meer scheidingen of zelfs huiselijk geweld zal plaatsvinden, doordat men nu veel thuis zit.
- 👎 **Afstandelijk en individualistisch.** Een deel verwacht dat men op lange termijn afstandelijker wordt en meer voor zichzelf kiest, door gewenning aan maatregelen en de angst voor besmetting. Anderen schrijven dit toe aan de aard van de mens.

“Dat afstand houden heeft een groot nadeel: smetvrees, angst voor elkaar en ons eigen lichaam. Ik denk dat we in de toekomst meer afstand zullen blijven houden en minder snel handen schudden.”

“De solidariteit heeft nu een schijnbare opkikker gekregen, maar ik denk dat dit van kortdurende aard is.”

“Hierdoor zullen die banen die vanuit huis kunnen worden verricht - geheel of gedeeltelijk - gecontinueerd worden, waardoor minder autoverkeer, minder leaseauto's en minder autoverkopen. Verre reizen zijn niet langer vanzelfsprekend.”

“Meer mensen zullen gaan scheiden maar ook meer geboortes over 9 maanden denk ik. Daarnaast al het huiselijk geweld en de kindermishandeling. Vreselijk is dat!”

* Deelnemers werd de volgende vraag gesteld: ‘Welke gevolgen verwacht je voor hoe we in Nederland met elkaar omgaan?’

Nederland over 15 jaar

Idealen in te delen in de thema's economie, maatschappij, politiek en klimaat

Deelnemers hebben veel en uiteenlopende idealen en dromen voor Nederland over 15 jaar. Deze idealen zijn in te delen in vier verschillende thema's, namelijk economie, maatschappij, politiek en klimaat. Met name binnen de thema's economie en maatschappij hebben deelnemers veel idealen. Hieronder is binnen de vier thema's in hoofdlijnen aangegeven welke idealen men heeft voor ons land en welke punten hierbij door meerdere deelnemers bestempeld worden als belangrijk*.

Economie

- Gezonde economie
- Woning voor iedereen
- Digitalisering
- Voedsel voor iedereen
- Invoering basisinkomen
- Minder consumptie
- Minder geldzorgen
- Geen honger
- Goede zorg
- Geen werkloosheid
- Zelfvoorzienend Nederland
- Lokale samenwerking
- Geen daklozen
- Geen kloof tussen arm en rijk
- Betaalbare zorg
- Minder werken
- Voldoende medisch personeel
- Normale huizenprijzen
- Meer bejaardenhuizen
- Voedsel voor iedereen

Politiek

- Geen grenzen
- Hogere straffen
- Twee partijen systeem
- Geen oorlog
- Vrede
- Wereldregering
- NL niet in de EU
- Controle op onnodige uitgaven
- Gemeenten onder toezicht

Maatschappij

- Regels worden nageleefd
- Liefde voor elkaar
- Geen criminaliteit
- Kennis op virologisch gebied
- Vrije cultuur
- Tolerantie
- Respect voor anderen
- Zorgzame samenleving
- Gezondere Nederlanders
- Minder agressie
- Tolerantie
- Welzijn
- Zorg voor elkaar
- Saamhorigheid
- Wereld zonder ziekte
- Minder hebzucht
- Meer gelijkheid
- Gezin als hoeksteen van de samenleving
- Minder ziektes

Klimaat

- Duurzame energie
- Biologisch voedsel
- Gezondere planeet
- Vegetarisch Nederland
- Klimaatdoelen bereikt
- Elektrisch rijden
- Recreatie in eigen land meer populair
- Ideale wereld voor milieu
- Gezonde natuur
- Bewust omgaan met klimaat

* Deelnemers werd de volgende vraag gesteld: 'Kun je in een paar zinnen het belangrijkste van jouw ideaal of droom voor Nederland over 15 jaar opschrijven?'

Nederland over 15 jaar

Te zetten stappen

Deelnemers benoemen erg veel verschillende ‘eerste stappen’ die Nederland zou kunnen zetten om tot een ideaal Nederland te komen*. Meerdere deelnemers benadrukken hierbij dat we deze stappen ‘samen’ moeten zetten (zowel de overheid als alle burgers). De meest genoemde stappen zijn hieronder weergegeven (gerangschikt van meest naar minst genoemd).

- **Respect voor elkaar en saamhorigheid voortzetten.** Velen benoemen de manier waarop we met elkaar omgaan in Nederland en vinden het erg belangrijk dat we hierbij (meer) naar elkaar omkijken en met respect met elkaar omgaan.
- **Meer investeren in hulpdiensten.** Waaronder zorg, politie en brandweerpersoneel.
- **Meer klimaatmaatregelen nemen.** Zoals minder consumeren, meer recyclen, meer duurzame energie gebruiken, minder reizen, meer thuiswerken.
- **Criminaliteit strenger bestraffen.** Bijvoorbeeld met langere gevangenisstraffen en hogere boetes.
- **Lokaal produceren.** Produceren en kopen van lokale leveranciers, zodat we als Nederland meer zelfvoorzienend worden.
- **Verkleinen inkomensverschillen.** Een kleine groep benadrukt dat er meer gedaan mag worden aan de inkomensverschillen in ons land, deze zijn volgens hen te groot.

* Deelnemers werd de volgende vraag gesteld: ‘Wat zou volgens jou een belangrijkste eerste stap zijn richting jouw gewenste toekomst?’

Toekomstscenario's

Deelnemers beoordeelden vier scenario's

In de tweede en derde week van april (12 tot en met 16 april) werden deelnemers uit Nederland denkt mee vier teksten voorgelegd. Deze vier teksten bevatten ieder een mogelijk toekomstscenario voor Nederland.

Voor elk van de scenario's gaven deelnemers aan welke elementen hen wel of niet aanspreken. Hierbij gaven deelnemers ook aan welk scenario hun voorkeur krijgt.

Zie bijlage 4 voor een weergave van de voorgelegde toekomstscenario's.

Toekomstscenario's

'Het internationale en nationale gemeenschappelijk welzijn' krijgt voorkeur

De grootste groep deelnemers geeft de voorkeur aan het scenario 'Het internationale en nationale gemeenschappelijk welzijn'. De volgende drie argumenten spelen hierbij een rol:

- **Wereldomvattende aanpak vereist.** Veel problemen moeten mondiaal aangepakt worden, wat internationale samenwerking vereist. Een lokale aanpak is volgens meerderen onvoldoende om grote, grensoverstijgende problemen op te lossen.
- **Oog voor anderen belangrijk.** Het is volgens velen belangrijk naar anderen om te kijken, begrip voor elkaar te hebben en elkaar te helpen wanneer nodig. Zo zorgen we voor een aangename samenleving voor iedereen.
- **Balans tussen marktwerking en overheidsingrijpen.** Een aantal deelnemers geeft aan dat er in dit scenario een goede afweging wordt gemaakt tussen de voordelen van een vrije marktwerking en het collectief belang. De zin '*Vrijheid en materiele welvaart zijn belangrijk, maar binnen bepaalde, geaccepteerde grenzen*' spreekt hen aan.

"In deze tijd bestaat er eigenlijk nog maar één speelveld: de wereld. Internationale samenwerking en eenheid zijn essentieel om de huidige mondiale problemen op te kunnen lossen en ervoor te zorgen dat iedereen een toekomst heeft."

"Gelijke rechten, respect, zorg voor een ander, dat zijn allemaal waarden die ik erg belangrijk vind. Een collectieve benadering om ook de kwetsbare mensen in onze maatschappij te steunen vind ik erg belangrijk. Op internationaal niveau zouden wij ook zo mooi kunnen samenwerken, maar daar hebben we elkaar voor nodig."

"Ik geloof in dat gezamenlijke belang, in het samen optrekken en medeverantwoordelijk zijn voor problemen in de wereld. We hebben onze groei en welvaart te danken aan onze handelsgeest van enkele eeuwen terug. De problemen die daar uit voort zijn gekomen zijn ook onze problemen. Ik geloof in wereldburgerschap, in veel reizen om elkaar te ontmoeten en meer begrip voor elkaar te krijgen. Je leeft op één aarde, door internationalisering houd je onderling begrip. Daar staat een sterke overheid bij om maatschappelijke issues op te lossen, samen met alle burgers. Vrijwilligerswerk en naar elkaar omkijken is daarin belangrijk."

Toekomstscenario's (1/4)

Het internationale en nationale gemeenschappelijk welzijn

Optimistische tekst gericht op welzijn krijgt de voorkeur

De meerderheid is het met veel punten in deze tekst eens. Dit scenario heeft dan ook de voorkeur van de meeste deelnemers in Nederland denkt mee. Ze vinden de tekst positief overkomen en zijn het erover eens dat we samen verantwoordelijk zijn voor het welzijn van de samenleving. Een klein deel twijfelt echter over de haalbaarheid of vindt dat we eerst de zaken in Nederland op orde moeten krijgen voor we verder kijken. Enkelen benadrukken ook dat er in deze tekst te veel gevraagd wordt van de burger.*

- + **Samen verantwoordelijk.** Veel deelnemers zijn het ermee eens dat we samen moeten werken aan een prettige leefomgeving voor iedereen, dus ook buiten Nederland.
- + **Erkent belang welzijn.** De meerderheid is het eens met het punt dat welzijn belangrijker is dan welvaart en vindt dat hier de focus op moet liggen.
- + **Optimistisch (positief).** De tekst heeft volgens meerderen een positieve toon en gaat uit van het best haalbare.
- + **Marktwerking alleen is onvoldoende.** Meerderen bevestigen het punt dat marktwerking alléén niet voor een groter welzijn zorgt.
- **Vraagt veel van burger.** Sommigen verwachten dat burgers moeten inleveren voor een groter doel. Het idee dat de overheid hen dit opgelegd wekt bij sommigen weerstand op.
- **Twijfel over haalbaarheid.** Meerdere deelnemers benadrukken dat het niet mogelijk is om alle andere landen te helpen.
- **Eerst Nederland.** Waar sommigen het internationale karakter erg belangrijk vinden, benadrukken anderen dat we eerst naar Nederland moeten kijken. Dit is volgens hen belangrijk omdat er in ons land nog genoeg winst te behalen is op het gebied van welzijn en welvaart.
- **Welvaart is ook belangrijk.** Hoewel welzijn volgens velen heel belangrijk is, benadrukken enkelen dat welvaart niet vergeten mag worden. Geld heb je nodig om een bepaalde kwaliteit van leven te verkrijgen.

* Hieronder zijn de voor- en nadelen van dit scenario volgens deelnemers uiteengezet. Zowel de voor- als nadelen zijn gerangschikt van vaak naar minder vaak genoemd.

Toekomstscenario's (2/4)

Een samenleving met gevoel voor gemeenschapszin

Menselijk en samen is goed, maar de omgeving is ook belangrijk

Het menselijke aspect en het 'samen' spreekt veel deelnemers aan. Een grote groep heeft dan ook de voorkeur voor dit scenario. Toch vindt een groep het naïef om te denken dat het haalbaar om een dergelijke samenleving met veel aandacht voor elkaar te realiseren. Anderen geven aan dat we ons niet alleen op Nederland moeten focussen, maar ook op de omgeving.*

- + **Saamhorigheid.** Veel deelnemers vinden het een prettig dat de nadruk in dit scenario ligt op een sociale, saamhorige samenleving.
- + **Nederland eerst.** Een grote groep vindt het positief dat Nederland in dit scenario op de eerste plek komt, daarna pas Europa en de rest van de wereld.
- + **Dichtbij en lokaal.** Het idee dat veel zaken lokaal geregeld moeten worden spreekt meerdere deelnemers aan. Zij hebben het gevoel dat de politiek op die manier dichterbij hen staat, waardoor er beter naar hen geluisterd wordt en zij meer invloed hebben.
- **Idealistisch en naïef.** Hoewel veel deelnemers positief zijn over het sociale aspect in dit toekomstscenario, vragen meerderen zich af of het wel haalbaar is om tot een dergelijke saamhorige samenleving te komen.
- **Ook de omgeving is belangrijk.** Waar een groep deelnemers vindt dat we ons meer op de lokale omgeving moeten richten, benadrukken anderen dat we deel uitmaken van een groter geheel (de rest van de wereld) dat grote invloed op ons heeft. We kunnen de rest van de wereld dus niet vergeten.
- **Te veel sociale controle.** Een kleine groep vindt het onprettig wanneer er sprake zou zijn van continue sociale controle.

Toekomstscenario's (3/4)

De besloten, veilige en leefbare samenleving

Luisteren naar de 'gewone' mens en zorgen erkennen is goed, maar dit scenario is volgens velen te extreem en negatief

Over dit scenario zijn de meningen van deelnemers erg verdeeld. Waar de een vindt dat de tekst herkenbare zorgen benoemt, vindt de ander de tekst xenofob en pessimistisch. Wel geven velen aan dat de tekst zowel goede en herkenbare als mindere punten bevat. Desondanks is de meerderheid het grotendeels met de tekst oneens en vinden veel deelnemers de tekst te extreem en te negatief. Een enkeling staat volledig achter dit scenario.*

- + **Luisteren naar de 'gewone' mens.** Een regering die luistert naar de 'gewone' mens is iets dat meerdere deelnemers erg aanspreekt, aangezien dit volgens hen nu niet altijd gebeurt.
- + **Erkenning van zorgen.** De zorgen die in de tekst worden benoemd zijn voor meerdere deelnemers herkenbaar. Zij vinden het dan ook prettig dat deze benoemd worden.
- + **Nederland eerst.** Een groepje kan zich erg vinden in het idee dat we eerst Nederland op orde moeten hebben voor we buiten de grenzen helpen.
- + **Behoud van voorwaarden.** Enkelen benadrukken het belang van onze eigen voorwaarden en vinden het erg belangrijk dat deze behouden worden.
- **Over de top (te extreem).** Hoewel meerdere deelnemers aangeven dat de tekst een kern van waarheid bevat vinden velen van hen de tekst te extreem en overdreven.
- **Onvoldoende focus op EU.** Meerdere deelnemers vinden dat er onvoldoende rekening mee gehouden wordt dat we deel uitmaken van de EU en de rest van de wereld.
- **Xenofob.** Sommigen benadrukken dat zij de tekst xenofob over vinden komen, enkele anderen vinden de tekst discriminerend en egoïstisch.
- **Pessimistisch (negatief).** Enkelen benadrukken dat de tekst veel aandacht schenkt aan zaken die niet goed gaan, met name als het gaat om afspraken met andere landen. Dat terwijl er volgens hen vaak ook juist heel veel goed gaat.

* Hieronder zijn de voor- en nadelen van dit scenario volgens deelnemers uiteengezet. Zowel de voor- als nadelen zijn gerangschikt van vaak naar minder vaak genoemd.

Toekomstscenario's (4/4)

De prestatie maatschappij

Een vrije markt en een goede economie zijn belangrijk, maar er zijn ook zeker zaken die belangrijker zijn dan dat

Hoewel enkele deelnemers de voordelen van een vrije markt en een sterke economie zien, geven weinig van hen de voorkeur aan dit scenario. Men herkent met name de situatie van vóór de coronacrisis in deze tekst. Een grote groep vindt dat het wel wat minder mag en benadrukt dat welzijn boven welvaart gaat.*

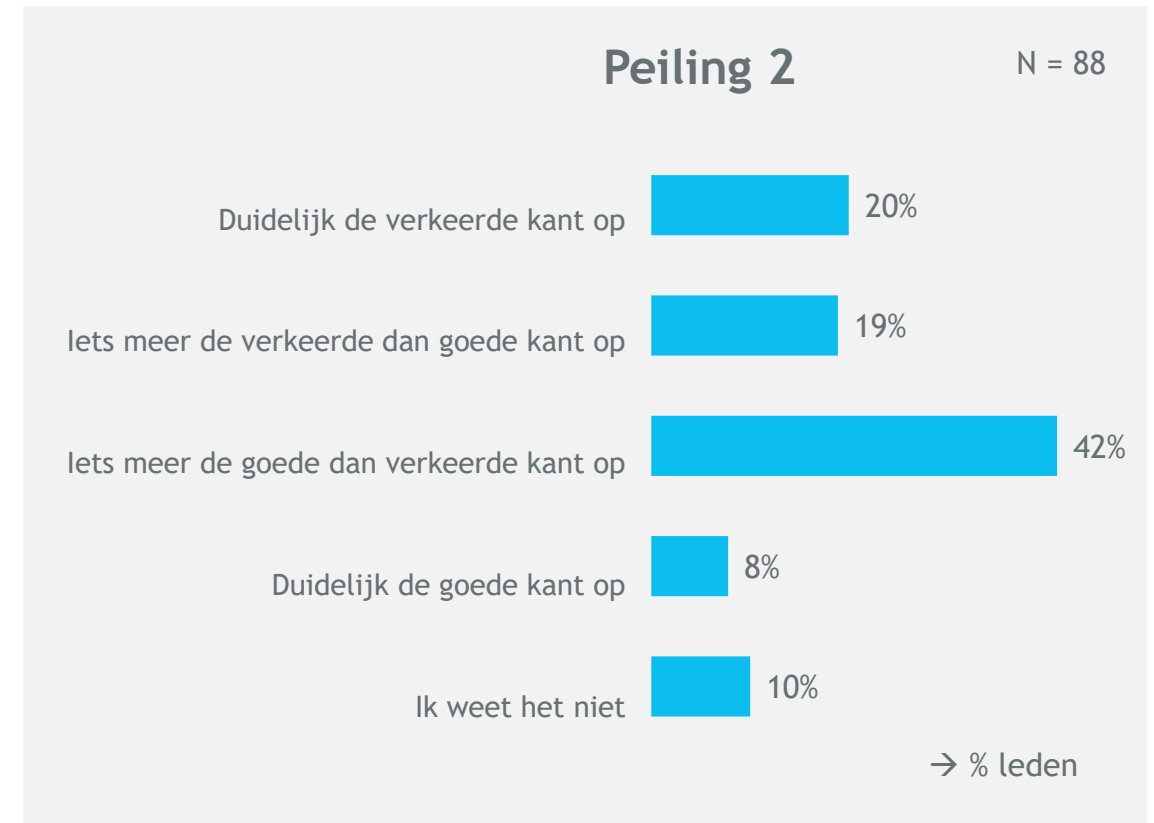
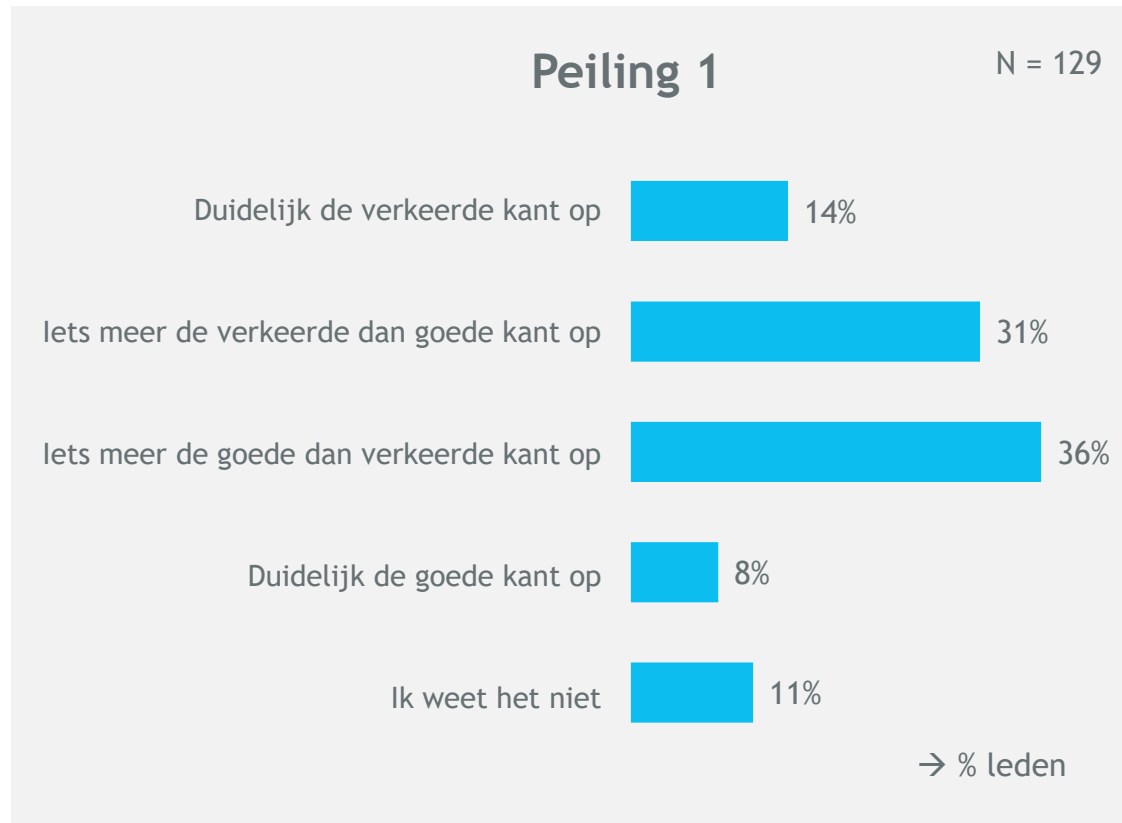
- + **Vrije markt is belangrijk.** Men ziet de voordelen van een vrije markt, dit zorgt volgens hen voor betere prijzen en kwaliteit.
- + **Sterke economie is belangrijk.** Veel deelnemers vinden een sterke economie belangrijk; gaat het goed met de economie, dan gaat het goed met ons.
- **Geen oog voor anderen.** Veel deelnemers vinden dat er in de tekst te weinig aandacht is voor zwakkeren in de samenleving.
- **Toezicht op marktwerking.** Deelnemers benadrukken dat concurrentie niet in iedere situatie goed werkt en we dus niet overal de marktwerking zijn gang moeten laten gaan, bijvoorbeeld in de zorg. De overheid moet indien nodig ingrijpen.
- **Te veel druk.** Men benoemt de hoge druk die dit scenario op burgers legt. Volgens velen komt dat het welzijn niet ten goede.
- **Welvaart is niet het doel.** Veel deelnemers zien welvaart als een middel om het welzijn te vergroten en vinden dat welvaart geen doel op zich moet zijn.
- **Egoïstisch.** Meerdere deelnemers benadrukken dat zij de tekst egoïstisch en arrogant over vinden komen, aangezien slechts een kleine, welgestelde groep hier volgens hen beter van wordt.
- **Past niet bij Nederland.** Enkele deelnemers geven aan dat dit scenario niet bij Nederland past, maar bijvoorbeeld bij de Verenigde Staten.

Bijlagen

Bijlage 1: Resultaten poll (1/2)

Vraag: Hoe gaat het volgens jou met Nederland?

Deze vraag is twee keer voorgelegd aan deelnemers, namelijk op 7 en op 23 april 2020. Omdat de groepen die antwoord gaven op de vraag niet gelijk zijn voor beide peilingen, zijn de onderstaande figuren niet direct te vergelijken. Zie de volgende slide voor een overzicht van de reacties van deelnemers die de vraag twee keer hebben beantwoord.

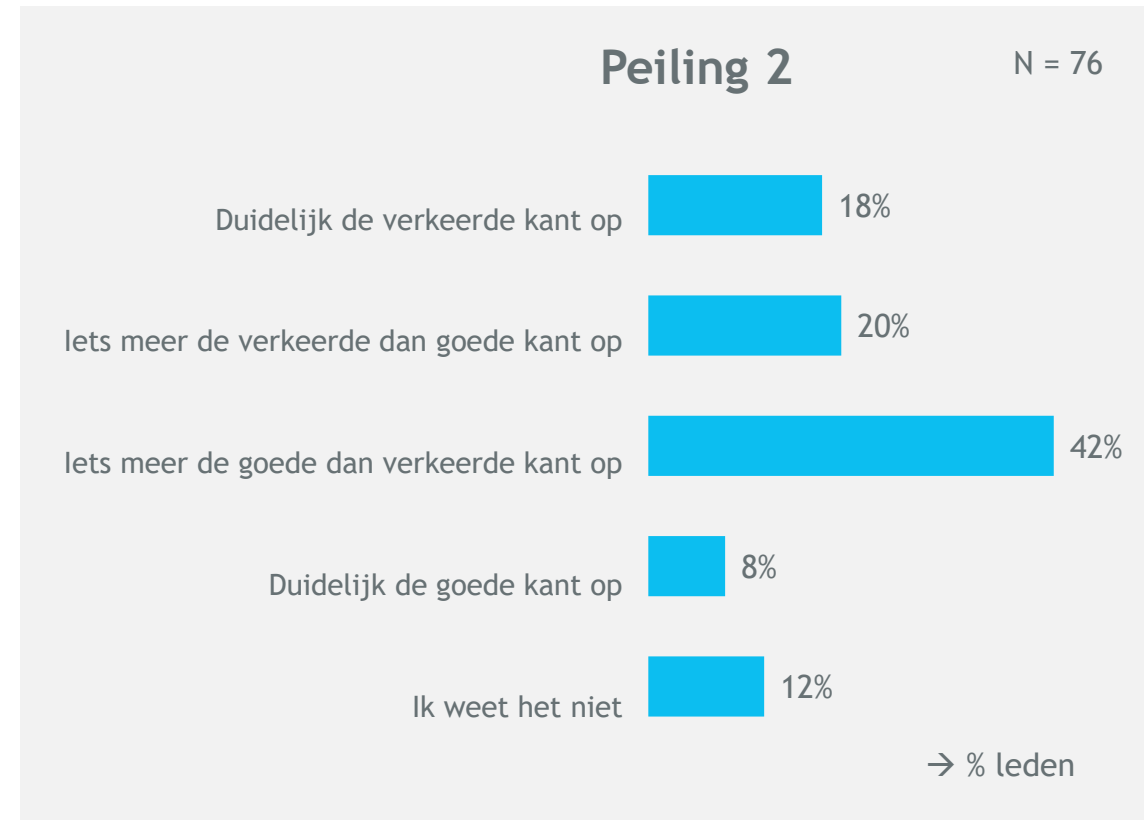
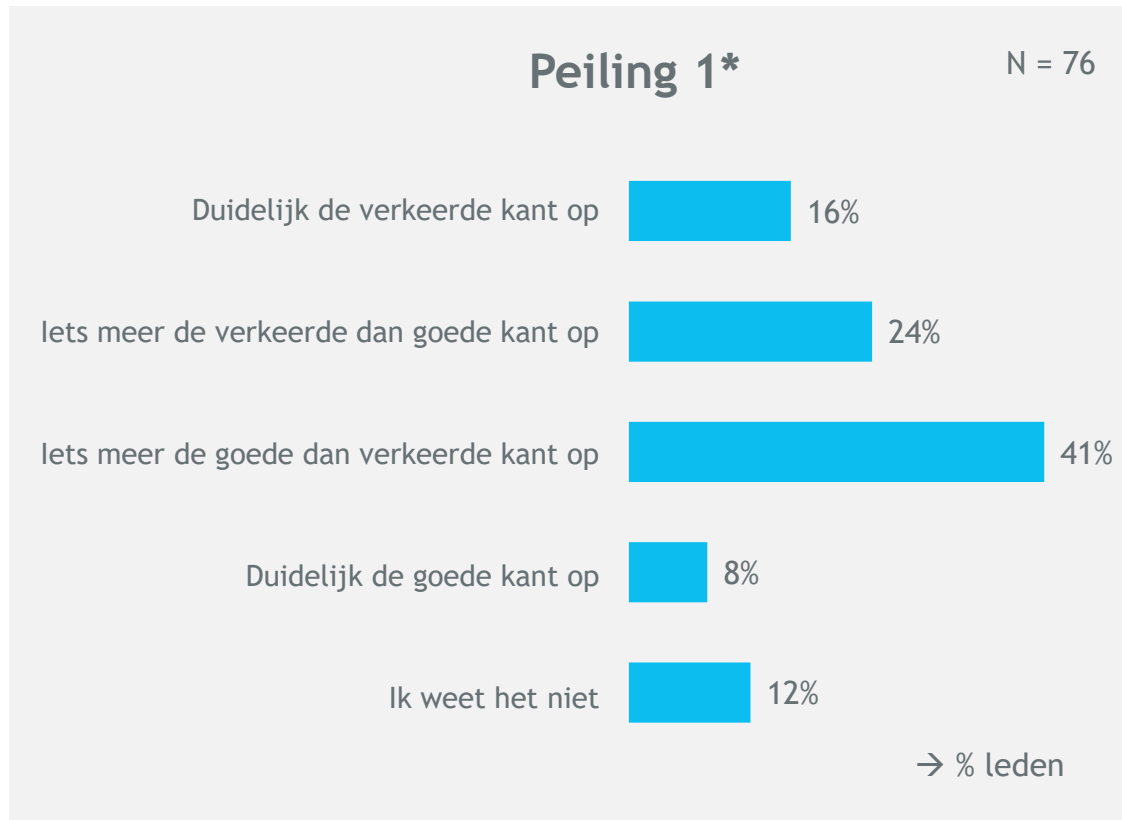

Bijlage 1: Resultaten poll (2/2)

Vraag: Hoe gaat het volgens jou met Nederland?

Deze vraag is twee keer voorgelegd aan deelnemers, namelijk op 7 en op 23 april 2020. In de onderstaande figuren zijn de reacties weergegeven van deelnemers die de vraag twee keer hebben beantwoord.

* Door afrondingsverschillen tellen de percentages in deze grafiek op tot meer dan 100%.

Bijlage 2: Beoordeling toekomstscenario's (1/2)

Vraag: Je krijgt nu 100 punten om te verdelen over de scenario's. Het scenario dat volgens jou het meest wenselijk is geef je de meeste punten. De minste punten gaan naar het minst wenselijke scenario. Let op! Zorg ervoor dat er één scenario is dat meer punten krijgt dan de andere scenario's, zodat duidelijk is welk scenario jij het meest wenselijk vindt.

Puntenverdeling

N = 90

Scenario 'Het internationale en nationale gemeenschappelijk welzijn'

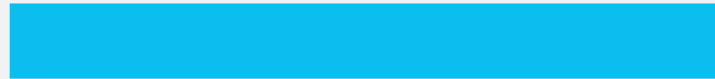
41

Scenario 'Een samenleving met gevoel voor gemeenschapszin'

32

Scenario 'De besloten, veilige en leefbare samenleving'

28

Scenario 'De prestatie maatschappij'

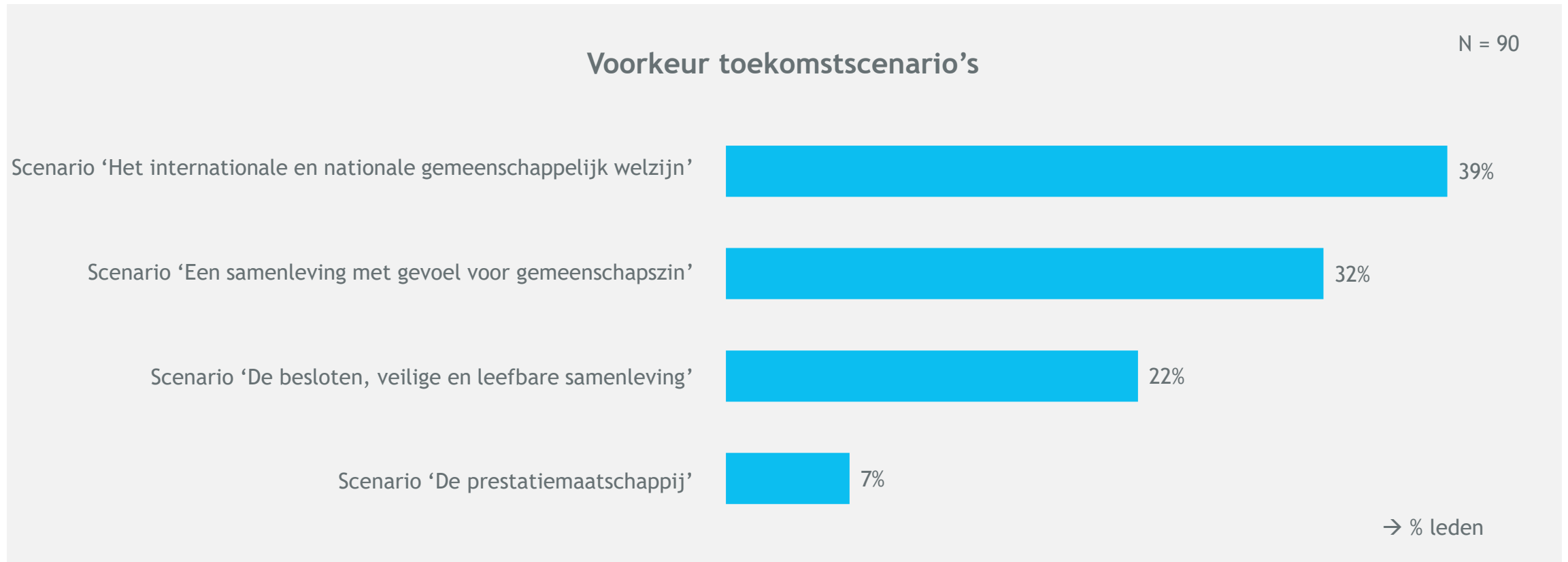

17

→ Gemiddeld aantal uitgedeelde punten

Bijlage 2: Beoordeling toekomstscenario's (2/2)

Vraag: Welk scenario heb je zojuist de meeste punten gegeven?

Bijlage 3: Resultaten hotspot vraag

Beoordeling van de scenario's met duimpjes

Beoordeling van de toekomstscenario's door middel van de hotspotvraag

In dit onderzoek zijn vier toekomstscenario's aan de leden van Nederland denkt mee voorgelegd door middel van hotspotvragen. Via de hotspotvraag kunnen leden groene en rode duimpjes plaatsen op een afbeelding of tekst. Hiermee kunnen zij aangeven wat zij hier wel of niet goed aan vinden. Bij ieder duimpje kunnen leden ook een toelichting geven.

De toekomstscenario's zijn in dit onderzoek aan twee groepen voorgelegd. De eerste groep beoordeelde in een eerste vragenlijst de scenario's '*De prestatimaatschappij*' en '*Een samenleving met gevoel voor gemeenschapszin*'. In een tweede vragenlijst beoordeelden zij de scenario's '*Het internationale en nationale gemeenschappelijk welzijn*' en '*De besloten, veilige en leefbare samenleving*'. De tweede groep deed dit precies andersom.

De resultaten van de hotspotvragen zijn op de volgende slides weergegeven. Aangezien elk scenario twee keer is beoordeeld, is voor ieder scenario op twee aparte slides weergegeven hoe het door elke groep is beoordeeld.

Bijlage 3: Resultaten hotspot vraag Scenario 'De Prestatiemaatschappij' (1/2)

37%*

63%*

Deze bijlage bevat de belangrijkste resultaten van de hotspotvraag over dit scenario.

"Geld zegt niet alles, gezondheid speelt ook een belangrijke rol."

"Eens, want dit maakt het mogelijk om als overheid en inwoners te blijven investeren in de ontwikkeling van andere minder welgestelde landen in de wereld."

"Volgens mij is deze koppeling tussen goed bij ons en goed elders niet per definitie. Groei bij ons gaat soms ten koste van andere landen."

"De overheid moet een paraplu zijn met alleen de noodzakelijke richtlijnen (sturing op grote hoofdlijnen)."

"We moeten met elkaar voor iedereen zorgen."

"Niet iedereen kan presteren en zelf geld verdienen."

De prestatimaatschappij

Door een vrije markt, meer economische groei en meer individuele welvaart

"Zolang het met onze economie goed gaat, gaat het goed met ons en andere (ook arme) delen van de wereld".

We moeten zorgen dat we blijven groeien, presteren, sneller en vooruit gaan en mooier en beter zijn. Concurrentie tussen landen, mensen en bedrijven is alleen maar goed; het verhoogt de kwaliteit en de efficiency en houdt de prijzen scherp. Ook biedt het meer mogelijkheid tot zelfontplooiing.

Presteren en/of geld verdienen is belangrijk. We willen een luxe, comfortabel en vooral ook stimulerend leven leiden zowel zakelijk als privé. Een omgeving hebben die veel kansen en uitdagingen biedt.

Te veel bemoeienis en betutteling van de overheid stellen we niet op prijs. Meer efficiency betekent ook een kleinere overheid dus meer privatiseren en minder uitkeringen.

Iedereen moet voor zichzelf zorgen en voor zichzelf opkomen. We regelen onze zaken zelf wel, je moet het zelf doen!

"Concurrentie is zeker geen slecht iets; het zorgt ervoor dat mensen scherp blijven en dat de kwaliteit omhoog kan gaan."

"Een vrije markt zal zorgen voor een beter product."

"Het is niet 'alleen' maar goed, er kleven ook nadelen aan. Prestatiedruk, niet mee kunnen komen, mooie bedrijven die verdwijnen in de concurrentieslag. Ook Nederlandse bedrijven redden het soms niet in internationale concurrentie."

"Er zijn meer dingen belangrijk(er) in het leven. Gewoon mens zijn en er voor elkaar zijn."

"Een stimulerend leven leiden zowel zakelijk als privé. Dat is niet te rijmen met het bovenstaande stukje. De balans tussen zakelijk en privé is volgens mij volkomen ontwricht in deze beschrijving. Presteren en geld verdienen... Wat blijft er dan nog over om van het leven te genieten?"

*De percentages geven de verdeling van het aantal groene en rode duimpjes weer.

Bijlage 3: Resultaten hotspot vraag

Scenario 'De Prestatiemaatschappij' (2/2)

28%*

72%*

Deze bijlage bevat de belangrijkste resultaten van de hotspotvraag over dit scenario.

“Een goede economie is in ieder geval een belangrijke voorwaarde voor dat het financieel goed met ons gaan.”

“Dat is niet waar, zelf in een goed lopende economie is sprake van armoede en ongekende ongelijkheid.”

“Als het met ons goed gaat wil dat niet zeggen dat het met een ander land goed gaat.”

“Dat klopt wel, al die regeltjes word je gek van.”

“De overheid bemoeit zich met een reden.”

“Privatisering is vaak helemaal geen verbetering.”

“Dit is niet voor iedereen mogelijk.”

“Beetje te rigoureuus.”

De prestatimaatschappij

Door een vrije markt, meer economische groei en meer individuele welvaart

“Zolang het met onze economie goed gaat, gaat het goed met ons en andere (ook arme) delen van de wereld”

We moeten zorgen dat we blijven groeien, presteren, sneller en vooruit gaan en mooier en beter zijn. Concurrentie tussen landen, mensen en bedrijven is alleen maar goed; het verhoogt de kwaliteit en de efficiency en houdt de prijzen scherp. Ook biedt het meer mogelijkheid tot zelfontplooiing.

Presteren en/of geld verdienen is belangrijk. We willen een luxe, comfortabel en vooral ook stimulerend leven leiden zowel zakelijk als privé. Een omgeving hebben die veel kansen en uitdagingen biedt.

Te veel bemoeienis en betutting van de overheid stellen we niet op prijs. Meer efficiency betekent ook een kleinere overheid dus meer privatiseren en minder uitkeren.

Iedereen moet voor zichzelf zorgen en voor zichzelf opkomen. We regelen onze zaken zelf wel, je moet het zelf doen!

“Vooruit moeten we zeker, op vele vlakken.”

“Concurrentie is goed, zeker op gebied van innovatie.”

“Een gezonde concurrentie is goed. Het houdt de zaken scherp. Maar de concurrentie moet niet zo ver gaan dat andere bedrijven en hardwerkende mensen onderuit gaan.”

“Zelfontplooiing door druk en stress? Ik denk dat dit een contradictio in terminis is. Volgens mij heeft de geest vrijheid nodig om zich te kunnen ontplooiën. Onder constante druk staan werkt ontwikkeling juist tegen.”

“Kan ook op een wat lager pitje groeien. Is altijd goed maar niet ten koste van alles.”

“Kansen en uitdagingen zijn altijd prima.”

“Geld maakt niet gelukkig en hard werken vaak ook niet.”

*De percentages geven de verdeling van het aantal groene en rode duimpjes weer.

Bijlage 3: Resultaten hotspot vraag

Scenario 'Een samenleving met gevoel voor gemeenschapszin' (1/2)

71%*

29%*

Deze bijlage bevat de belangrijkste resultaten van de hotspotvraag over dit scenario.

"Fijn, sociaal, gevoel. Ook iets waar je direct invloed op uit kan oefenen. Dichtbij."

"Ik hou niet zo van die 'alleen je eigen omgeving is belangrijk' gedachte. Het is wél belangrijk om met ontwikkelingen in Europa en de wereld bezig te zijn. Nederland is een klein land, de relatie met onze positie in de wereld is belangrijk."

"Ik denk dat je er als individu weldegelijk invloed op hebt."

"Hoe fijn zou het zijn als dit zo is. Zorg voor je directe omgeving, meer contact, meer gemeenschapszin."

"Weer dingen voor elkaar over hebben en vertrouwen, klinkt goed."

"Onzin, als de rest van Europa instort, dan heeft dat invloed op ons. Ook op onze eigen directe leefomgeving. We leven niet in een bubbel, zo werkt het gewoon niet."

Een samenleving met gevoel voor gemeenschapszin Zorg en welzijn in onze eigen, directe sociale leefomgeving

"We willen de 'menselijke maat' weer in ons leven terugbrengen. We kunnen ons zorgen maken om de hele wereld en Europa, maar daar hebben we als individu toch niet veel invloed op. Dat staat veel te ver van ons af. Veel belangrijker is dat het met onszelf en onze eigen directe sociale leefomgeving goed gaat. Er is meer aandacht voor elkaar. De overheid staat dichterbij de mensen: de lokale overheid speelt een grote rol. Het hoeft allemaal niet verder, uitdagender, roger, meer en sneller. We zijn meer op elkaar ingesteld en vrijwilligerswerk is ook belangrijk in de voorziening van allerlei behoeften op het gebied van zorg. Elkaar aanspreken op elkaars gedrag; meer sociale controle. We hebben behoefte aan meer gemeenschapszin: met eigen initiatieven komen om anderen te verzorgen en om de kwaliteit van onze eigen woon – en leefomgeving te verbeteren. We moeten niet meer zo langs elkaar heen leven; we moeten iets voor een ander over hebben zonder dat je daar iets voor terugvraagt. Het vertrouwen in elkaar moet weer terugkomen"

*De percentages geven de verdeling van het aantal groene en rode duimpjes weer.

"Eens, alleen maar meer en sneller is een wedstrijd die we gaan verliezen."

"Absoluut, ik zou zelfs voor een gecontroleerde, bescheiden krimp pleiten."

"Mee eens, we hebben het nu al goed. Het hoeft niet allemaal nog meer."

"Elkaar weer kunnen aanspreken zonder geweld."

"De lokale overheid heeft zeker een heel belangrijke rol en is ook een goede schakel tussen burger en landelijke overheid die we ook zeker hard nodig hebben."

"Dit is niet altijd prettig, dat er zo op je gelet wordt."

Een welvarende economie is gebaseerd op winst maken en dat is in ons geval een hoge export. Daarvan zijn wij in grote mate afhankelijk."

Bijlage 3: Resultaten hotspot vraag

Scenario 'Een samenleving met gevoel voor gemeenschapszin' (2/2)

69%*

31%*

Deze bijlage bevat de belangrijkste resultaten van de hotspotvraag over dit scenario.

"De wereld evolueert snel, we moeten met veel dingen mee. Maar het belangrijkste is de menselijke maat."

"Meer aandacht voor elkaar, top!"

"Klopt, mee eens. Als individu hebben we hier geen grip op."

"Ik vind inderdaad dat we ons meer zorgen zouden kunnen maken over de problemen die in Nederland zijn dan de wereld proberen te redden."

"We hebben weldegelijk invloed op de rest van de wereld."

"Het staat helemaal niet ver van ons af. We hebben voortdurend met het buitenland te maken. We leven niet op een afgelegen eiland."

"We moeten inderdaad niet langs elkaar leven, samen zijn we sterk."

"Geven en nemen, op naar een mooie samenleving!"

Een samenleving met gevoel voor gemeenschapszin Zorg en welzijn in onze eigen, directe sociale leefomgeving

"We willen de 'menselijke maat' weer in ons leven terugbrengen. We kunnen ons zorgen maken om de hele wereld en Europa, maar daar hebben we als individu toch niet veel invloed op. Dat staat veel te ver van ons af. Veel belangrijker is dat het met onszelf en onze eigen directe sociale leefomgeving goed gaat. Er is meer aandacht voor elkaar. De overheid staat dicht bij de mensen; de lokale overheid speelt een grote rol. Het hoeft allemaal niet verder, uitdagender, hoger, meer en sneller. We zijn meer op elkaar ingesteld en vrijwilligerswerk is ook belangrijk in de voorziening van allerlei behoeften op het gebied van zorg. Elkaar aanspreken op elkaars gedrag; meer sociale controle. We hebben behoefte aan meer gemeenschapszin, met eigen initiatieven komen om anderen te verzorgen en om de kwaliteit van onze eigen woon – en leefomgeving te verbeteren. We moeten niet meer zo langs elkaar heen leven; we moeten iets voor een ander over hebben zonder dat je daar iets voor terugvraagt. Het vertrouwen in elkaar moet weer terugkomen"

"Elkaar kunnen aanspreken zonder bang te moeten zijn dat je aangevallen wordt. Als ouders de kinderen niet opvoeden dan moet de school dat toch echt gaan overnemen."

"We mogen inderdaad wel wat rustiger aan doen."

"Vrijwilligerswerk is een goede zaak, maar mag geen betaalde zorgfuncties vervangen."

"Vrijwilligerswerk is mooi, maar rekeningen moeten ook betaald worden. Ik vind niet dat je kunt verwachten van iedereen dat hij/zij acties in de buurt kan uitvoeren, zonder daarvoor gecompenseerd te worden."

"Dat aanspreken kan bijna niet, mensen zijn vaak agressief."

"Begin van betuttelen."

*De percentages geven de verdeling van het aantal groene en rode duimpjes weer.

Bijlage 3: Resultaten hotspot vraag

Scenario 'Het internationale en nationale gemeenschappelijk welzijn' (1/2)

79%*

21%*

Deze bijlage bevat de belangrijkste resultaten van de hotspotvraag over dit scenario.

"Helemaal mee eens. Anders krijg je de grote verschillen tussen mensen die we nu zien."

"We moeten het inderdaad met elkaar doen. Verder kijken dan je eigen grenzen. Soms betekent dat, dat je even een pas op de plaats voor jezelf moet maken."

"Lijkt mij dat je in eerste plaats verantwoordelijk bent voor je partner en eventueel eigen gezin. Gaat mij te ver om eenieder verantwoordelijk te maken voor de hele maatschappij."

"Eens, er zitten grenzen aan die vrijheid en welvaart. Ongebreideld verlangen naar méér is niet iets dat we moeten willen nastreven."

"Correct, vrijheid is belangrijk maar hoort niet zonder grenzen te zijn."

"Dit vind ik weer te betuttelend."

Het internationale en nationale gemeenschappelijk welzijn Zorg en welzijn in de hele wereld en onze eigen samenleving

"Geld alleen maakt niet gelukkig", ook kwaliteit van het leven (van jezelf en van anderen in de wereld) is belangrijk. Je hebt wat voor anderen in de samenleving over en bent er ook verantwoordelijk voor. Je bent bereid daar iets van jezelf voor in te leveren.

Maatschappelijke problemen als veiligheid, zorg voor ouderen en kinderen, honger in de derde wereld en milieu kunnen niet door de marktwerking worden opgelost. Overheden en maatschappelijke instellingen moeten hiervoor zorgen. Collectieve voorzieningen zijn onmisbaar.

Vrijheid en materiële welvaart zijn belangrijk, maar binnen bepaalde, geaccepteerde grenzen."

"Hier zijn wij met zijn allen verantwoordelijk voor."

"Juist. De markt is niet geïnteresseerd in het helpen van kwetsbare groepen."

"Grotendeels waar. Maar er wordt hier over organisaties gesproken. Maar ook wij als individu dienen 100% mee te participeren."

"Ook marktwerking kan hieraan bijdragen, maar niet alléén marktwerking. Zoals eerder: een balans is nodig."

"Dat kan alleen maar als dit betaalbaar is en daarvoor is een bloeiende economie vereist."

*De percentages geven de verdeling van het aantal groene en rode duimpjes weer.

Bijlage 3: Resultaten hotspot vraag

Scenario ‘Het internationale en nationale gemeenschappelijk welzijn’ (2/2)

76%*

24%*

Deze bijlage bevat de belangrijkste resultaten van de hotspotvraag over dit scenario.

“Zo veel mogelijk welzijn voor de hele mensheid, niet alleen aan het eigen landje denken.”

“We moeten inderdaad ook samen andere, minder bedeelde mensen helpen.”

“Kwaliteit van leven is deels afhankelijk van geld, maar wel belangrijker dan geld. Het is een hoger doel dan alleen maar geld verdienen.”

“Erg politiek correct, beetje te veel grachtengordelsocialisme.”

“Solidariteit is mooi, maar heeft wel zijn beperkingen. Mensen die hier willens en wetens gebruik/misbruik van maken uitsluiten.”

“Vrijheid is belangrijk, maar niet ten koste van alles.”

Het internationale en nationale gemeenschappelijk welzijn Zorg en welzijn in de hele wereld en onze eigen samenleving

“Geld alleen maakt niet gelukkig”, ook kwaliteit van het leven (van jezelf en van anderen in de wereld) is belangrijk. Je hebt wat voor anderen in de samenleving over en bent er ook verantwoordelijk voor. Je bent bereid daar iets van jezelf voor in te leveren.

Maatschappelijke problemen als veiligheid, zorg voor ouderen en kinderen, honger in de derde wereld en milieu kunnen niet door de marktwerking worden opgelost. Overheden en maatschappelijke instellingen moeten hiervoor zorgen. Collectieve voorzieningen zijn onmisbaar.

Vrijheid en materiële welvaart zijn belangrijk, maar binnen bepaalde, geaccepteerde grenzen.”

“Marktwerking laat steeds meer negatieve effecten zien en moet dan ook gecontroleerd worden.”

“Als er geen collectieve voorzieningen zouden zijn, zou iedereen bezig zijn met eigenbelang en er maar weinig zorg zijn voor maatschappelijke kwesties.”

“Inderdaad onmisbaar om iedereen aangenaam leven te laten leiden.”

“Overheden moeten meehelpen, maar moeten niet de oplossing alleen creëren.”

“Honger in de derde wereld kunnen wij ook niet oplossen.”

*De percentages geven de verdeling van het aantal groene en rode duimpjes weer.

Bijlage 3: Resultaten hotspot vraag

Scenario 'De besloten, veilige en leefbare samenleving' (1/2)

44%*

56%*

Deze bijlage bevat de belangrijkste resultaten van de hotspotvraag over dit scenario.

"Met die eerste zin ben ik het eens; Nederland wordt onveiliger."

"Het is zeker belangrijk dat de politiek naar mensen luistert, maar dat wil nog niet zeggen dat we alleen maar voor onszelf moeten opkomen."

"Ja, soms mogen we best wat meer assertief zijn en als meerderheid opkomen voor een aantal normen en waarden."

"Ik denk dat Nederland alleen maar meer Nederland kan worden als we naar elkaar luisteren en om elkaar geven. De polarisatie van de samenleving komt daarbij zeer ongelegen."

"Ook dit stuk grotendeels eens. Europa is niet verenigd. Er zijn teveel andere meningen."

"Stel dat wij in de problemen zitten is het ook fijn om hulp te krijgen."

De besloten, veilige en leefbare samenleving Behoud van onze welvaart en cultuur

"We maken ons zorgen om onze veiligheid en onze welvaart. We moeten meer opkomen voor onszelf en onze eigen cultuur en onze normen en waarden niet laten verwateren. De politiek moet goed naar de problemen van de mensen luisteren. Nederland is Nederland niet meer. Het toenemend terrorisme, de toenemende criminaliteit, de open grenzen etc. vormen een bedreiging voor ons allen en onze economie. De politiek moet deze bedreigingen wegnemen; de overheid heeft als taak ons te beschermen. De verzorgingsstaat is niet meer van deze tijd en maakt mensen lui. Laat maar meer aan de markt over, loon naar werken. We willen geen belasting betalen zonder daar daadwerkelijk iets voor terug te zien. Onze eigen problematiek is belangrijker dan die van Europa en de rest van de wereld. Van een verenigd Europa is toch geen sprake daarvoor lopen de meningen, visies en belangen van de landen te veel uiteen. We zijn niet verantwoordelijk voor het oplossen van de sores van de ander; bovendien is het de vraag of we de ander wel kunnen helpen. Op deze manier behouden we wat we hebben en kunnen we een leuk en comfortabel leven leiden."

*De percentages geven de verdeling van het aantal groene en rode duimpjes weer.

"Dit klopt. Het wordt tijd dat we weer eens aan onszelf gaan denken. Grenzen dicht en onze eigen inwoners eerst."

"De overheid heeft de taak om ons te beschermen. Dat is een goede zin!!"

"Er is vrijheid van meningsuiting, maar dit raakt voor mij de grens daarvan."

"De verzorgingsstaat is er om kwetsbare mensen te ondersteunen en is nog steeds vrij uniek in de wereld. Iets waar we trots op mogen zijn."

"Nederland is Nederland nog steeds. Maar de samenleving verandert en daarin beweegt Nederland mee. Natuurlijk moet je je eigen identiteit behouden, maar dat gebeurt ook wel."

"Ja, de overheid moet Nederland en zijn burgers beschermen."

"Ik denk niet dat dit de manier is om naar deze problemen te kijken."

Bijlage 3: Resultaten hotspot vraag

Scenario 'De besloten, veilige en leefbare samenleving' (2/2)

48%*

52%*

Deze bijlage bevat de belangrijkste resultaten van de hotspotvraag over dit scenario.

“De overheid moet goed naar de problemen van mensen luisteren. Dit is een voorwaarde tot het komen van een zo groot mogelijk consensus.”

“Belangrijk om normen en waarden niet te laten verwateren, zo vervreemdt men zich van de huidige samenleving en dit brengt verharding met zich mee.”

“De stijl van het hele verhaal is heel populistisch en verkeerd.”

“Ik vind het juist mooi dat Nederland verandert en met de tijd mee gaat. Van verschillende culturen kun je leren en moet je naar mijn mening voor open staan.”

“Help ons eigen land en niet landen die hun financiën niet op orde hebben.”

“Onze problemen in een van de rijkste en meest welvarende landen ter wereld zijn niet belangrijker dan de ellende in veel andere landen.”

De besloten, veilige en leefbare samenleving

Behoud van onze welvaart en cultuur

“We maken ons zorgen om onze veiligheid en onze welvaart. We moeten meer opkomen voor onszelf en onze eigen cultuur en onze normen en waarden niet laten verwateren. De politiek moet goed naar de problemen van de mensen luisteren. Nederland is Nederland niet meer. Het toenemend terrorisme, de toenemende criminaliteit, de open grenzen etc. vormen een bedreiging voor ons allen en onze economie. De politiek moet deze bedreigingen wegnemen; de overheid heeft als taak ons te beschermen. De verzorgingsstaat is niet meer van deze tijd en maakt mensen lui. Laat maar meer aan de markt over: loon naar werken. We willen geen belasting betalen zonder daar daadwerkelijk iets voor terug te zien. Onze eigen problematiek is belangrijker dan die van Europa en de rest van de wereld. Van een verenigd Europa is toch geen sprake daarvoor lopen de meningen, visies en belangen van de landen te veel uiteen. We zijn niet verantwoordelijk voor het oplossen van de sores van een ander; bovendien is het de vraag of we de ander wel kunnen helpen. Op deze manier behouden we wat we hebben en kunnen we een leuk en comfortabel leven leiden.”

*De percentages geven de verdeling van het aantal groene en rode duimpjes weer.

“We willen belasting betalen voor wat in Nederland nodig is, en niet voor andere landen in de EU en vluchtelingen.”

“We hebben dit te lang ontkend en zullen weer terug moeten naar de basis. Economische vluchtelingen zijn niet welkom en meteen terug naar land van herkomst. Anderen een tijdelijke verblijfsvergunning met strikte regels.”

“Ik hoor de laatste tijd weinig over terrorisme.”

“Open grenzen vormen geen bedreiging. Integendeel, voor economie en welvaart juist heel gunstig.”

“Hier hebben we voor gewerkt, ook onze voorouders. En nu verdwijnt alles naar het buitenland.”

“Comfortabel, is dat het enige dat telt?”

“Ja, ten koste van anderen elders in de wereld. Dat doen we al eeuwen, te beginnen met kolonialisme en slavernij.”

Bijlage 4: Onderzoeksmateriaal (toekomstscenario's)

Toekomstscenario's Nederland

Deze bijlage bevat de toekomstscenario's die in het onderzoek aan deelnemers zijn voorgelegd.

De prestatimaatschappij

Door een vrije markt, meer economische groei en meer individuele welvaart

"Zolang het met onze economie goed gaat, gaat het goed met ons en andere (ook arme) delen van de wereld'. We moeten zorgen dat we blijven groeien, presteren, sneller en vooruit gaan en mooier en beter zijn. Concurrentie tussen landen, mensen en bedrijven is alleen maar goed; het verhoogt de kwaliteit en de efficiency en houdt de prijzen scherp. Ook biedt het meer mogelijkheid tot zelfontplooiing. Presteren en/of geld verdienen is belangrijk. We willen een luxe, comfortabel en vooral ook stimulerend leven leiden zowel zakelijk als privé. Een omgeving hebben die veel kansen en uitdagingen biedt. Te veel bemoeienis en betutteling van de overheid stellen we niet op prijs. Meer efficiency betekent ook een kleinere overheid dus meer privatiseren en minder uitkeringen. Iedereen moet voor zichzelf zorgen en voor zichzelf opkomen. We regelen onze zaakjes zelf wel, je moet het zelf doen!"

Een samenleving met gevoel voor gemeenschapszin Zorg en welzijn in onze eigen, directe sociale leefomgeving

"We willen de 'menselijke maat' weer in ons leven terugbrengen. We kunnen ons zorgen maken om de hele wereld en Europa, maar daar hebben we als individu toch niet veel invloed op. Dat staat veel te ver van ons af. Veel belangrijker is dat het met onszelf en onze eigen directe sociale leefomgeving goed gaat. Er is meer aandacht voor elkaar. De overheid staat dicht bij de mensen; de lokale overheid speelt een grote rol. Het hoeft allemaal niet verder, uitdagender, hoger, meer en sneller. We zijn meer op elkaar ingesteld en vrijwilligerswerk is ook belangrijk in de voorziening van allerlei behoeften op het gebied van zorg. Elkaar aanspreken op elkaars gedrag; meer sociale controle. We hebben behoefte aan meer gemeenschapszin; met eigen initiatieven komen om anderen te verzorgen en om de kwaliteit van onze eigen woon – en leefomgeving te verbeteren. We moeten niet meer zo langs elkaar heen leven; we moeten iets voor een ander over hebben zonder dat je daar iets voor terugvraagt. Het vertrouwen in elkaar moet weer terugkomen"

Het internationale en nationale gemeenschappelijk welzijn Zorg en welzijn in de hele wereld en onze eigen samenleving

"Geld alleen maakt niet gelukkig", ook kwaliteit van het leven (van jezelf en van anderen in de wereld) is belangrijk. Je hebt wat voor anderen in de samenleving over en bent er ook verantwoordelijk voor. Je bent bereid daar iets van jezelf voor in te leveren. Maatschappelijke problemen als veiligheid, zorg voor ouderen en kinderen, honger in de derde wereld en milieu kunnen niet door de marktwerking worden opgelost. Overheden en maatschappelijke instellingen moeten hiervoor zorgen. Collectieve voorzieningen zijn onmisbaar. Vrijheid en materiele welvaart zijn belangrijk, maar binnen bepaalde, geaccepteerde grenzen."

De besloten, veilige en leefbare samenleving Behoud van onze welvaart en cultuur

"We maken ons zorgen om onze veiligheid en onze welvaart. We moeten meer opkomen voor onszelf en onze eigen cultuur en onze normen en waarden niet laten verwateren. De politiek moet goed naar de problemen van de mensen luisteren. Nederland is Nederland niet meer. Het toenemend terrorisme, de toenemende criminaliteit, de open grenzen etc. vormen een bedreiging voor ons allen en onze economie. De politiek moet deze bedreigingen wegnemen; de overheid heeft als taak ons te beschermen. De verzorgingsstaat is niet meer van deze tijd en maakt mensen lui. Laat maar meer aan de markt over: loon naar werken. We willen geen belasting betalen zonder daar daadwerkelijk iets voor terug te zien. Onze eigen problematiek is belangrijker dan die van Europa en de rest van de wereld. Van een verenigd Europa is toch geen sprake daarvoor lopen de meningen, visies en belangen van de landen te veel uiteen. We zijn niet verantwoordelijk voor het oplossen van de sores van een ander; bovendien is het de vraag of we de ander wel kunnen helpen. Op deze manier behouden we wat we hebben en kunnen we een leuk en comfortabel leven leiden.

Bijlage 5: Onderzoeksopzet

Combinatie van polls, forumdiscussies en vragenlijsten in Nederland denkt mee

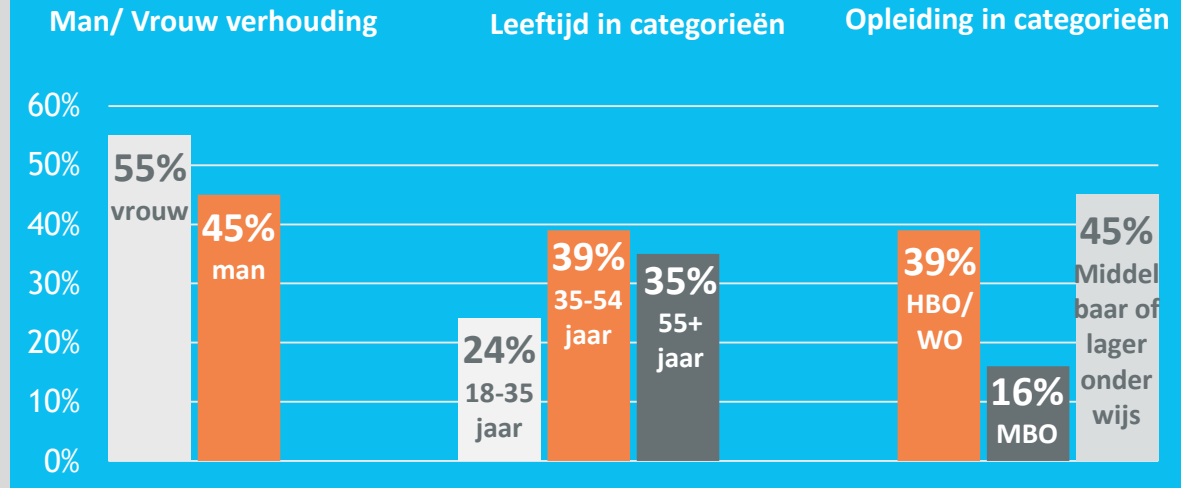
- **Onderzoeksopzet:** Een research community. Een community is een besloten online platform waarop een groep mensen in gesprek gaat met een moderator en elkaar.
  - Binnen een community zijn er allerlei activiteiten mogelijk, waaronder groepsdiscussies, individuele gesprekken, polls en vragenlijsten.
  - Dit onderzoek is uitgezet in de Rijksbrede research community ‘Nederland denkt mee’. Meer informatie over Nederland denkt mee is opgenomen in bijlage 6.
- De opzet van dit onderzoek binnen de research community was:
  1. **Poll + forumdiscussie.** We zijn het veldwerk gestart met een poll en een discussiekamer. Via een poll in de mail konden leden van Nederland denkt mee antwoorden op de vraag ‘*Hoe gaat het nu volgens jou met Nederland?*’. In het discussiekamer gaven leden toelichting.
  2. **Forumdiscussie.** Vervolgens is er een discussiekamer geopend waarin dieper in werd gegaan op de gevolgen van de coronacrisis voor Nederland.
  3. **Vragenlijsten.** Na deze twee discussies is leden gevraagd vier toekomstscenario’s voor Nederland te beoordelen middels twee vragenlijsten. Per vragenlijst werden twee toekomstscenario’s voorgelegd.
  4. **Forumdiscussie.** Na de vragenlijsten over de scenario’s konden leden deelnemen aan een discussiekamer waarin leden hun idealen en dromen voor Nederland over 15 jaar konden delen.
  5. **Forumdiscussie.** Vervolgens gaven leden in een volgende discussiekamer aan welke eerste stappen er volgens hen gezet moeten worden om tot deze dromen en idealen te komen.
  6. **Poll + forumdiscussie.** Ter afsluiting werd leden gevraagd nogmaals antwoord te geven op de poll ‘*Hoe gaat het nu volgens jou met Nederland?*’. Ook hier gaven zij toelichting in een discussiekamer.
- Alle communityleden uit de ‘Nederland denkt mee’ community konden in de periode van 7 t/m 28 april 2020 deelnemen aan het onderzoek.
  - In totaal hebben 141 leden deelgenomen.
  - Zij hebben samen 931 reacties geplaatst.

Bijlage 6: Toelichting onderzoek

Onderzoeksverantwoording

Dit vraagstuk is uitgezet in de Rijksbrede community 'Nederland denkt mee'.

- In Nederland denkt mee zitten 150 burgers die graag meedenken over overheidscommunicatie en aanverwante maatschappelijke vraagstukken. Deze leden vormen een afspiegeling van het Nederlands Algemeen Publiek.
- Een community is een besloten online platform waarop een groep mensen middels verschillende vragen en opdrachttypen hun mening geven over diverse thema's en vraagstukken.
- Een community is een kwalitatieve onderzoeksmethode. De resultaten zijn gebaseerd op een relatief kleine steekproef. Resultaten zijn daarom indicatief en niet te extrapoleren naar de gehele Nederlandse bevolking.

- ✓ Bovenstaande tabel heeft betrekking op de 141 leden die aan dit onderzoek hebben deelgenomen.
- ✓ 92 leden namen deel aan de eerste discussie.
- ✓ 96 leden namen deel aan de tweede discussie.
- ✓ 87 leden namen deel aan het eerste deel van de vragenlijst.
- ✓ 90 leden namen deel aan het tweede deel van de vragenlijst.
- ✓ 89 leden namen deel aan de derde discussie.
- ✓ 67 leden namen deel aan de vierde discussie.
- ✓ 68 leden namen deel aan de vijfde discussie.

MWM2
Vivianne Verheijen
Marie-Louise Klerkx

12 juni 2020

MWM²
experts in luisteren